Pojem a „pojaté“

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

2014

jedná se o část původního dokumentu:

2014

◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 2. 4. 2014

◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 2. 4. 2014

Pojem a „pojaté“

Každá myšlenka (každé myšlení, cogitatio) se vztahuje ke svému „myšlenému“ (cogitatum), a to aktivně („myslivě“, tj. tím, že je aktivně myslící, cogitans). To znamená, že v samotném aktu myšlení (tedy v samotném výkonu určitého myšlení) musíme předpokládat něco, co tento konkrétní akt soustřeďuje na ono „myšlené“ (a nikoli někam jinam). Nazveme-li zaměření myšlenkového aktu na myšlené „intencí“ (při čemž si zůstáváme vědomi toho, že o intencích a intencionalitě lze mluvit v širším rozsahu, tedy i tam, kde nejde o akty myšlení, nýbrž o jakýkoli akt vůbec), pak musíme najít nějaké (nové) pojmenování pro to, co jednotlivou myšlenku (jednotlivý myšlenkový akt) zaměřuje právě na určité „myšlené“. Pochopitelně takové soustřeďování je více nebo méně nepřesné a bývá upřesňováno častějším aplikováním obdobným směrem. Mimořádný význam řeckých myslitelů (a přitom ovšem nemůžeme vyloučit, že také oni navazovali na nějaké své předchůdce, o nichž ovšem – aspoň až dosud – nic bližšího nevíme) spočívá v jejich vynálezu pojmů a vůbec pojmovosti. Sami staří Řekové neměli pro „pojem“ žádné vhodné slovo (užívali slov spojených i s jinými významy, např. *logos* nebo prostě jen „slovo“ apod.); termín, který se uplatnil a na dlouhou dobu rozšířil po celé Evropě, vynalezli až Římané, kteří se ovšem intenzitou a hloubkou myšlení nemohli s největšími Řeky vůbec srovnávat: totiž „conceptio“ nebo „conceptus“. (Vedle toho užívali také termínu *notio*, a ovšem také s různými dalšími významy.) K relativně vypracovanějšímu „uchopení“ obsahu či významu tohoto termínu (resp. těchto termínů) přispěli podstatným způsobem teprve myslitelé středověcí, zejména pak scholastici. Předpokladem tu byla někdy až rutinně vypracovaná metoda reflexe vlastních myšlenkových aktů, tj. aplikace myšlenkových postupů na rozpoznávání a přesnější určování povahy a platnosti jiných myšlenkových aktů. V tomto konkrétním případě bylo zapotřebí vypracovat a upřesnit sám „pojem pojmu“, a to tak, aby pokus o to neztroskotal na nepřekonatelných rozporech nebo jiných překážkách. Hlavním problémem, jak máme za to, je pečlivé odlišení aktu myšlenkového „pojímání“ od toho, co jím je (myšlenkově) pojímáno; a dále odlišení samotného aktu pojímání od toho, čemu budeme říkat „pojem“ a čeho funkci spatřujeme v upřesňování co nejúčinnější zaměřenosti aktu pojímání směrem k určitému pojímanému. Při tom je situace ještě komplikována tím, že právě toto soustřeďování jde (nejčastěji nutně) dvojím směrem, totiž jednak k myšlenkově „konstruovanému“ modelu „myšleného“, jednak k čemusi „skutečnému“, co je za pomoci (a prostřednictvím) pojmu „vlastně“ míněno (nejčastěji či spíše nejobvykleji jde o tzv. „realitu“, tj. skutečnost chápanou jako „věc“, „*res*“. Objev možnosti „mínit“ jako skutečné také něco, co kromě věcné (předmětné) stránky má také nebo dokonce výhradně „ne-věcný“, „nepředmětný“ charakter, otvírá nové možnosti a perspektivy myšlenkového „uchopování“, „pojímání“ skutečností (a skutečnosti vůbec).

(Písek, 140402-2.)